

Vážení čtenáři,

dostává se vám do rukou poslední letošní číslo revue *Paměť a dějiny*, a jak se už stalo dobrým zvykem, i tentokrát nabízí škálu studií, článků a dalších informací věnovaných řadě otázek a problémů, které nepatří mezi příliš frekventované v běžné časopisecké produkci. Domníváme se však, že nejen obohatí dosavadní poznání, ale také podnítl k přemýšlení o dávnější i nedávné minulosti.

Studie Davida Svobody *Loučení bez dojetí* přibližuje situaci na Podkarpatské Rusi koncem roku 1938 a v prvním čtvrtletí 1939. Tato oblast ležela v průsečíku zájmů Ukrajinců, Maďarů a slábnoucí pražské ústřední vlády, jejíž pozice měla zachraňovat mise generála Lva Prchalý. Vývoj i tam spěl přes veškerou dramaticitost a spletitost k tušenému konci, jenž uzavíral éru česko-ukrajinského soužití, k maďarské okupaci zbývajících území Podkarpatské Rusi.

Miloš Hořejš popisuje v článku *Rudolf a Humprecht Czerinové z Chudenic* represe, které postihly v letech nacistické okupace českou šlechtu – nejen zabráním majetku, ale v některých případech i odsouzením k trestu smrti.

Metody nacistických bezpečnostních složek analyzuje ve své stati *Mýtus Koslowski* Václav Adamec. Na příkladu kriminálního rady Otty Koslowského z brněnských fídicí úřadovny Gestapa ukazuje, jaké prostředky využíval nejen on, ale i další gestapáci v boji proti odbojovému hnutí na Moravě i v Čechách. Zabývá se jeho rolí u stanných soudů, jeho působením na Slovensku, v Maďarsku a Bulharsku a neopomíjí ani Koslowského síť konfidentů a jejich využívání v každodenní protiodbojové činnosti.

K letům 1939–1945 se váže i rubrika Dokumenty. V ní publikuje Zdeněk Vališ pod názvem *Z (ne)známé korespondence* dopisy, které si mezi sebou vyměnili na jaře 1939 a zjara 1945 zpravodajský důstojník František Moravec a prezident Edvard Beneš. Pro čtenáře je zajímavá proměna jejich vztahu, kdy se v roce 1945 ukázalo, nakolik pragmatický prezident na politický nátlak zejména komunistů „hodil“ tehdy již generála Moravce „přes palubu“.

V rubrice Příběh 20. století připomínají Jan Dvořák, Jan Horník a Adam Hradílek v článku *První transporty evropských Židů v dějinách holocaustu* 75. výročí deportace více než pět tisíc Židů z Ostravy, Vídně a Katovic do Niska nad Sanem na východě Generálního gouvernementu. Většina z nich pak našla smrt či je čekal strastiplný život v nacistických a sovětských lágrech. Fotografie některých z nich připomíná obálka tohoto čísla.

Postoupíme-li do poválečné historie, pak je třeba zmínit studii Lukáše Kopeckého *„Tito důstojníci jsou zavázáni mu*

vděčností...“, v níž se autor zabývá sledováním bývalého ministra národní obrany Františka Machníka a jeho přátel agenty Obranného zpravodajství (řízeného komunisty) v poválečných letech. Přestože ho Národní soud, jako soud čestný, v dubnu 1947 zprostil obvinění, byl v roce 1952 zatčen StB a odsouzen Státním soudem v Praze k pěti letům odnětí svobody pro trestné činy velezrady a neoznámení protistátní činnosti.

Aktivitu východoevropského protikomunistického exilu na Západě během studené války popisuje Martin Nekola ve studii *Perem proti železné oponě*. Středem jeho zájmu se stala činnost Mezinárodní federace svobodných novinářů v exilu. Je třeba podotknout, že se autor jako jeden z mála snaží zmapovat proza-

tím nepřilíh probádané a přitom všestranné úsilí čs. exulantů napomoci porobeným evropským národům k osvobození od rudé totality.

Zmínit je třeba i studii Pavla Žáčka *Poslední dny generálního tajemníka KSČ* popisující události, které zahájily poslední fázi destrukce komunistického režimu a současně uzavíraly Jakešovo působení ve funkci generálního tajemníka ÚV KSČ.

Ve stati *„Situace se dá zvládnout pomocí policejních prostředků“* pak Milan Bárta shrnuje stav a situaci na Federálním ministerstvu vnitra v roce 1989. Na základě archivních dokumentů hodnotí snahy likvidovat opoziční projevy nasazením represivních složek a poukazuje na neschopnost jeho vedení adekvátně reagovat na nové impulsy a skutečnosti. Zasvěceně objasňuje spory ve vedení, jeho personální proměny až po zrušení Státní bezpečnosti v polovině února 1990.

Za přečtení stojí i zamyšlení nad knihou S. Neitzela a H. Welzera *Vojáci. Protokoly o boji, zabíjení a umírání* z pera Ladislava Kudrny. Přehlednuty by neměly být ani drobnější příspěvky, jako je informace Jiřiny Dvořákové o ruském novináři Jevgeniji Smirnovovi ze severouralského Solikamsku, který zkoumal jeden ze sovětských lágrů, tzv. lesní tábor Usollag, zprávy o mezinárodních konferencích (Podkarpatská Rus, M. Jesenská), o Muzeu poznaňského povstání 1956 a Evropském centru Solidarity v Gdaňsku. A ještě jedno doporučení: přečtěte si anketu o tom, zda zřídít památník Jana Palacha a jakou by měl mít podobu a obsah.

Přeji vám, aby nejnovější číslo revue *Paměť a dějiny* rozšířilo vaše poznání a vedlo k inspirativnímu přemýšlení o naší i světové minulosti.

Jan Gebhart

